

J.SHUNT

ATT ARBETA I SÖMNER - EN UNDERSÖKNING

Denna morgon märkte jag att jag drömde i kod igen, det var i det där tillståndet när man precis håller på att vakna, då man kan vara medveten om vad man drömmer. Det här har pågått från och till i några veckor nu. De flesta gånger som jag blivit medveten om mitt omedvetnas irrfäder har det på något abstrakt sätt varit relaterat till mitt arbete. När jag jobbade på callcenter minns jag att jag hörde ljuden därifrån när jag låg och slumrade mellan sömn och vaket tillstånd. Och jag minns vänners berättelser om att de ”gjorde ett extra skift” från att de gick och lade sig tills de vaknade – de hörde hela natten ett pipande från en snabbköpskassa som störde sömnen. Men att drömma om jobbet är en sak, att drömma efter sitt jobbs logik är något helt annat. Visst är det tråkigt om ens undermedvetna inte har något bättre för sig än att återvända till ens världsliga arbete och jobba, eller att ens sinnen är så präglade av de kvarvarande intrycken av en dags arbete. Men i de slags drömmar jag haft nyligen så har själva rörelserna i mitt medvetande förändrats: det har blivit identiska med mitt arbete. Det är som om de vanemässiga, upprepande tankemönstren och den speciella logik som jag använder på jobbet har fastnat på hjärnan, som om den blivit den default logik som jag tänker med. Det är skrämmande.

Man skulle kanske kunna likna det vid erfarenheten av att snabbt lära sig ett nytt språk, när man nått den punkt då man drömmer och omedvetet tänker på det språket. Här är det också en ny logik som hjärnan anpassar sig till – en logik av ett språks mönster och strukturer och även då kan hjärnan scanna sina egna processer med en pseudo-objektivitet och bestämma logikens natur som något partikulärt. Något som ännu inte kontrollerar hela hjärnan men som finns där och använder hjärnans resurser. Man får aldrig riktigt detta perspektiv på sitt eget språk. Man blir aldrig riktig medveten om hur partikulärt ens egna sinne är. Men just nu upplever jag det som en klar skillnad; en skillnad mellan mitt arbete-logik-jag och mig själv som åskådare till samma fenomen.

Jag arbetar med IT, jag är webbutvecklare. Det betyder att jag skriver HTML, jag designar hemsidor och dessutom programmerar jag logiken till webbsidors användargränssnitt. Jag jobbar i ett litet företag där jag är förste webbutvecklare men jag jobbar också tillsammans med en annan som håller på med grafisk utveckling. Min närmsta chef är IT-chefen som, förutom att själv programmera också leder och samordnar våra projekt. Ovanför honom finns våra hög-

sta chefer, som är två kufiga pånyttfödda kristna med en helt bisarr luthersk arbetsmoral. De frågade mig om jag var troende under anställningsintervjun och satte därmed igång mina varningsklockor ordentligt. Jag svarade att jag inte såg religiös tro som ren vidskepelse som banala ateister gör, utan att jag ser religion som ett konkret uttryck för en speciell livssituation, med sitt egna meningsfulla innehåll. Jag kunde ha lagt till att religion är ”hjärtat i en hjärtlös värld”, men jag verkade redan ha övertygat dem om att jag var en av dem goda, om än inte en av dem.

När jag arbetat ett tag så började historierna dyka up. En av cheferna säger att han är en före detta gangster som såg den levande Guden i en chockartad upplevelse medan han planerade ett nytt bedrägeri där det ingick att starta en påhittad religion. Den andra chefen var en framgångsrik affärskvinna strax före eller under IT-boomen, som drabbades av en personlig kris när fadern till hennes barn lämnade henne och i ett svagt ögonblick blev frälst av sin nya partner – den andra chefen. Under en julfest fyllesvamlade de känslösamt om den levande Guden med det där ”först var jag blind men nu kan jag se tänkandet” som är kännetecknande för alla galna pånyttfödda. Tidigare så brukade de försöka få nya anställda att vara med i The Alpha Course – ett projekt med inslag av karismatisk kristendom samt arrangera Guddagar varje månad, då alla anställda skulle få ledigt under dagen på villkoret att de spenderade den fikandes med en präst. Föga förvånande så föredrog många anställda att hellre jobba de dagarna än vara med om något slags frälsningsförsök.

Cheferna hade lugnat ned sig lite när jag började arbeta på företaget. Tydligt hade någon berättat för dem att de kunde få juridiska problem om de fortsatte använda sitt företag som en missionsverksamhet. Men Gud kommer fortfarande till jobbet från och till. Mitt bästa exempel är när jag hade ordnat ett problem som gällde hastigheten på våra hemsidor. Företaget hade hållits tillbaka av en sanslöst låg hastighet på samtliga av de små hemsidor vi driver och personalen hade letat efter ett svar på problemet. Med den låga hastigheten så kunde vi bara hantera en väldigt begränsad mängd trafik och således fick vi ett väldigt begränsat antal potentiella kunder. När jag fann en lösning var cheferna såklart väldigt glada. Plötsligt kunde vi hantera ungefär 30 gånger fler kunder på våra sidor. Men istället för att tacka mig direkt, så sade den kvinnliga chefen att jag inte kunde ta åt mig hela äran eftersom hon hade bett till Gud om ökad effektivitet och alltså måste vi också tacka Gud. Jag svarade med att stamma fram ett konstlat försök till ett skämt, som ledde till ett meningslöst mumlande.

Det värsta med mitt jobb, så där från dag till dag, är nog att hantera den paranoia som följer av att jag vet att mina chefer är så vansinniga att de kanske inte agerar utifrån företagets bästa. En vanlig kapitalist som agerar utifrån kalkylerade risker och sitt eget intresse vet man i alla fall var man har. När det är den levande Guden som har tolkningsföreträde i att bestämma företa-

gets policy, som historierna om slumpmässiga och oansvariga avskedanden som när en anställd fick sparken eftersom hans fru inte höll med om chefernas syn på homosexualitet, så har man hela tiden känslan av att man går genom ett minfält. Min närmsta chef är en märklig dubbelnatur som ena dagen studsar runt kontoret som en galen hoppjerka, för att nästa dag bete sig som om han tränade marinkårssoldater, men han är okej när man väl lärt sig hur han fungerar.

En av de mest anmärkningsvärda egenheter med politiken för det här slaget av arbete är dess dubbelhet – motsättningen och skillnaden mellan företagets två delar. Ekonomidelen och den tekniska delen. Teknikerna tycker att ekonomidelen tar godtyckliga beslut baserade på dålig kunskap om hur verksamheten verkligen fungerar och att företaget skulle fungera mycket bättre om vi som arbetade med tekniken bestämde allting. Ekonomidelen upplever att teknikerna är petiga, pedantiska och motsträviga. Medan ekonomidelen önskar att de kunde expandera obehindrat och slippa sina motsträviga tekniker, så önskar teknikerna att ekonomifolket bara kunde lämna dem ifred så de kan utföra sitt arbete ordentligt. Teknikerna känner att motsträvigheten helt enkelt motsvarar den verkliga världen och dess krav. På en del sätt blir det lättare att ha att göra med mina närmaste arbetskamrater eftersom kontakten med ekonomiavdelningen mest ska gå igenom en speciell ”projectmanager”. Det innebär att jag i första hand arbetar med dem som är på min sida i denna splittring, de andra teknikerna. Så det är till och med möjligt att en viss ”vi-mot-dem”-attityd utvecklas mellan oss tekniker och vår närmaste chef och vi kan gömma oss bakom de formella kanalerna när det går åt helvete.

Vår sida av uppdelningen delar delvis samma världsbild som det produktiva kapitalet. Ekonomidelen och dess behov framstår som en parasitär utsida som påtvingats vårt företags verkliga funktion, den stora produktionen av bytesvärden. På vår sida är vi på ett märkligt sätt bundna till en speciell normativitet. Inte enbart för att vi ska utföra ett bra tekniskt arbete utan också genom att vi ska erbjuda riktiga tjänster, för att vi ska tillvarata användarnas erfarenheter och bidra till det fria flödet av information. Det här leder ibland till regelrätta konflikter med ekonomiavdelningen, som när de föreslår att vi ska ljuga om våra produkter för att marknadsföra dem bättre. I sådana lägen försöker teknikerna motverka detta genom att tala om vikten av ärlighet, anständighet och uppriktighet. ‘What goes around comes around’ verkar vara den allmänna åsikten inom webbutvecklingen i perioden efter Web 2.0. Erbjud tjänster billigt eller gratis, verka för fri information, öppna upp allt, var anständig och hoppas att pengarna på något sätt kommer in. Om ekonomiavdelningen agerar som ett finanskapital och möter verkligheten som en motsträvighet som den vill göra sig oavhängig från och om då en tendens till att försöka sälja skinnen innan man skjutit björnen uppstår så följer, i vår märkliga värld, att teknisk stolthet motsätter sig kapitalet som kapitalets egna super-ego, där bytesvärdet härskar utifrån ett

gammaldags samvete, där allt är ”sanity checked” (för att använda min chefs uttryck) och det ihopsamlade värdet framstår som en slumpmässig bieffekt.

Jag har inga illusioner om att antagonismen mellan avdelningarna utgör någon grund för romantiska revolutionära förhoppningar. Den solidaritet som vi utvecklar gentemot ekonomiavdelningen utgör, förutom att den skyddar oss från individuell repression, en ”sanity check” för företaget självt. Och ledningen är väl medveten om situationen, det syns mer eller mindre i skapandet av positionen ”projectmanager” på företaget. En position vars uttryckliga roll är att verka som en medlare mellan teknikerna och ekonomiavdelningen. Motsättningen mellan de två avdelningarna är produktiv för kapitalet. Uppmaningen att skapa värde hindrar teknikerna från att sväva iväg för långt ut i sina utopiska intressen, medan det grundläggande behovet av realism påtvingas ekonomiavdelningen av teknikerna som insisterar på nödvändigheten av att jobba mer eller mindre vetenskapligt.

Det finns lite utrymme för maskning i det här jobbet, när det är så individualiserat, tekniskt och byggt kring projekt så skulle det bara innebära att det arbete som man inte gjorde den ena dagen skulle man få göra nästa och då under ännu större stress. Frånsett det, så finns det en stark press från den övriga personalen som har sitt ursprung i yrkesrollen. Eftersom det mesta av arbetet hänger ihop med de andras arbete på olika vis innebär det att om man kommer för sent, maskar eller sjukskriver sig, så känner man skuld känslor mot den drabbade personalen. Medan jag såg mina tidigare arbeten som skitjobb dit jag kunde komma bakfull så måste jag nu anpassa mitt sociala liv för att inte göra arbetet helt eländigt för mig själv och mina arbetskamrater. Sabotage är knappt att tänka på heller, inte på grund av någon ”yrkesstolthet” som utbildad arbetare, utan på grund av karaktären av den produkt jag tillverkar. Medan sabotage kan vara en rationell kampmetod på ett löpande band så liknar mitt jobb mer en konstnärs. Om jag saboterar gör jag det mest svårt för mig själv. Man hör talas om programmerare som, för att hålla sig själva i arbete, med vilje skriver programvara som är omöjlig att sköta. Denna metod kan vara ändamålsenlig om arbetet är individualiserat men om man arbetar i ett team där man jobbar samtidigt och tillsammans med uppgifter, samt att ”ägandet” av ett projekt alltid är kollektivt, är det svårt. Att skriva läsbar kod med hög kvalité har en normativ prioritet helt oavsett vilka känslor man har kring att göra ett bra jobb.

Men självklart finns den nivå där jag sent drar mig ur sängen, stämplar ut så snart jag kan och är så försenad jag vågar. Den nivå där jag försöker göra arbetstiden till ”min tid” så mycket som möjligt genom att lyssna på min iPod, smygläsa och ha diskreta konversationer med vänner på nätet under arbetstiden. Det är den sortens saker som utgör det verkliga materialet för en arbetsplatsundersökning. Men den grundläggande motsträvigheten att arbeta är just det. Det

är mer eller mindre samma motstånd som den mänskliga kroppen har gentemot pressen att arbeta. Kapitalet har aldrig varit förmöget att tvinga folk att jobba 24 timmars om dagen, eller ens i närheten, och människor kommer alltid att utmana de tillåtna gränserna för deras egna arbetsdag. Det ingår i den grundläggande logiken mellan arbete och kapital och det behöver man inte den pseudosociologiska arbetarundersökningen för att lista ut. Sådana aktiviteter sker bara innanför ramen av vad som är tillåtet i en given situation och definieras av detta ramverk. Den uppenbara olydnad som mina återkommande förseningar innebär skulle snart sluta om det hotade mitt livsuppehälle. Den sociala pressen av att vara närvarande på det här jobbet innebär att all tid som jag kan ta tillbaka genom att maska, återgäldas företaget med råge när deadline närmar sig och jag arbetar övertid gratis långt in på kvällarna eller när jag börjar arbeta med serverarna mitt i natten när ingen använder dem.

Det är bara när jag blir sjuk, och därmed ofrivilligt oförmögen att utföra mitt arbete, som jag verkligen får tillbaka någon extra tid för mig själv. Det är en märklig känsla att känna glädje när influensan sätter igång med den feberdimmiga tanken att man kanske äntligen ska hinna med en del av de saker man skjutit upp på grund av arbetet. På det sättet kan faktiskt sjukdomen verka som ett vapen, men då ett vapen som strider själv och inte svingas av någon kombattant. Jag undrar ibland om sjukdomen i sig kan ses som en placeboeffekt. När sjukdomen kommer känns den nästan ibland framkallad av en ren viljeanstängning – som en semester som kroppen kräver. Kanske finns det en kontinuitet mellan den äkta sjukdomen och den hypokondriska som en arbetsförmedlare en gång anklagade mig för när jag gladeligen undvek en veckas arbete och hävdade att jag var svårt sjuk. Det är i alla fall klart att om sjukdomen är allt vi har så finns det lite hopp om att meningsfullt motstånd ska utvecklas på vårt arbete.

Om meningen med militanta undersökningar är att visa en dold historia av mikrokamper, att finna möjligheterna för kamp genom erfarenheter, och därigenom att själv få och sprida medvetande till andra arbetare, så är det här en cynisk undersökning. Vi kämpar och vi stretar emot men vår kamp och vår motsträvighet är en integrerad del av kapitalets rörelse. Våra dagliga intressen som arbetare är, för det mesta, rent praktiskt i linje med det specifika kapital vi arbetar för. Om programmerare är förtruppen för bevarandet av bruksvärdet, av teknologisk frihetlighet, av kollaborativt arbete, av moralistisk 'effektivitet' och av fri information så är det bara för att dessa saker är nödvändiga för kapitalets flöden. Den systematiska normativiteten som finns i vårt arbete är enbart att kapitalets egen logik blivit universell.

Precis som det samhälleliga kapitalet formerade sina egna begränsningar i form av en stat för att inte förstöra sig självt genom det rovgiriga självintresset från varje enskilt kapital, så kan man göra samma jämförelse med Internet, efter en period med fulkod på grund av fragmenti-

seringen av Internet omvandlas nätet till ett myller av olika plattformar, språk och webläsare. Detta medförde i sin tur att det uppstod konsensus bland utvecklarna att standardisering var nödvändigt. Något centralt för denna standardisering var tanken om universalism: allt som kunde användas för att göra denna standard fungerande skulle stödjas. Om du inte ansluter dig till denna standard så ber du om problem och det är ditt eget fel om du märker att du slösar bort ditt kapital i en teknisk återvändsgränd. Microsoft blev en paria på grund av sitt förakt för dessa normer och deras förkärlek till att utveckla tillbehör som de hävdar äganderätt till och allt det dessutom på den stora allmänning som Internet är. Utvecklare började stolt lägga in symboler för standardisering på sina personliga sidor och de började öppet förespråka program som Mozillas Firefox. Ett program som inte bara är bättre än Internet Explorer, det har också öppen källkod. Men standarder är till och med mer införlivat i utvecklarens moraliska universum än open source. Att ansluta sig till standarder är att ta en moralisk absolut ståndpunkt medan att inte ansluta sig innebär ett ovärdigt fall ned till de partikulära intressena hos specifika grupper. Praktikerna i arbetet blev det uttalade allmängiltiga intresset för den specifika del av kapitalet som är informationskapitalet, en plikt gentemot Internets osynliga kyrka.

Som frilansare så försvinner en del av yrkets speciella karaktär men å andra sidan så tvingar det faktum att man är sin egen chef en själv att göra saker som andra vanligtvis gör. Jag har frilansat lite innan det här jobbet, och även frilansat en del under tiden, och nu får bara tanken på sådant arbete min själ att krepera en smula. När man frilansar hamnar man lätt i en situation där man jobbar hur mycket som helst. Man sysslar med projekt på sin "fritid", så till slut koloniserar arbetet hela ens liv tack vare den osvikliga tendensen att misslyckas med att tvinga sig själv att separera liv och arbete. En separation som åtminstone delvis låter en fly från livet som alienerad arbetskraft. Nu är det i alla fall så att när jag lämnar kontoret så går jag in i ickearbetets värld.

Och för mig som "måndag till fredag 9-5"-arbetare är det så att separationen mellan arbete och liv blir viktigare i mitt livs helhet. Medan söndagen gradvis sjunker ner som en tung vetenskap om att återgången till arbetet närmar sig, så öppnar sig fredagen som en kväll av begär som inte går att tillfredsställa. Fredagen är en desperat jakt efter tillfredsställelse vars slutgiltiga logik blir en berusad självförstörelse. Jag blir alltmer en hedonistisk karikatyr av mig själv som bara lyssnar till nattens kall, som lockar andra att festa längre och hårdare. Jag bränner ännu mer av min fritid i ett stukat tillstånd av bakfylla. Det önskade tillståndet är den gamla rock'n'roll-myten. Bortom arbetet hoppas jag naivt på ett tillstånd av rent, oöverträffat begär och väldig konsumtion. Tomheten av en ren abstrakt tillfredsställelse bortom att enbart reproduceras som arbetskraft. Den här självförbrännande tendensen är inte enbart min och andras vägran att

reproducera oss själva som arbetare, det är samtidigt vår önskan att förstöra oss själva som människor. Det är det här som the Stooges' 1970 handlar om.

Men när jag ligger i sängen på morgonen efter en natts festande, slumrandes in och ut ur ett drömmande tillstånd, och när den föregående nattens flyktiga försök till befrielse försvinner, så märker jag ofta att jag drömmer i kod. Det kan variera vilken slags kod det är, vilken som helst av dem jag jobbar med. En sekvens kan dyka upp i hjärnan och snurra där, upprepa sig som en melodi eller en konversation som har fastnat i huvudet. För det mesta skulle det nog vara nonsens, om jag var medveten nog att kunna undersöka koden. Jag har nog problem med det i vaket tillstånd och jag misstänker att mitt omedvetna inte har lättare för det. Men ibland är det meningsfullt.

En morgon vaknade jag med tanken på en miss i en kod som jag skrivit. Min sovande hjärna hade gått igenom en veckas arbete och hittat ett fel. Eftersom jag arbetar med hjärnan och eftersom att identifiera och lösa sådana problem är min huvudsakliga arbetsuppgift är det rimligt att säga att jag hade utfört faktiskt arbete i sömnen. Det här är inte någon magisk konsekvens av någon generell kreativ kraft som får ut värde ur ett samhälleligt kapital, bortom och ontologisk före arbetsprocessen. Tvärtom är det verkligt arbete för kapitalet, förvisso omöjligt att skilja från det arbete jag utför under arbetsdagen men som skett i min sömn. Helt plötsligt verkar idén om att kapitalets reella subsumtion av arbetet medför en förvandling av medvetandets struktur bli meningsfull. Jag har faktiskt märkt att standardsättet att tänka mer och mer bränns in i min hjärna. När jag upptäcker vilket problem som helst så flyter min tanke iväg till att undra vilken bit av kod problemet finns i. Detta innan jag medvetet drar min tanke tillbaka ur kodens värld och till insikten att bugfixing inte löser alla problem. Hur komiskt det än kan låta så finns det någonting skrämmande här.

Bortom det specifika syntax ett språk har, är det inte en partikulär logik, eller ett sätt att operera som genomförs när man tänker på det här sättet? Ett sätt som jag misstänker inte är neutralt. Är det inte en högteknologisk kapitalisms abstrakta och instrumentella logik? En logik knuten till specifika ontologier: föremål, klasser och instanser hos avsiktsorienterad programmering. Väsen som är definierade i språk som HTML. Det är denna logik som mer och mer bebor mitt sinne. Och när tankeförmågan blir en verksamhet som är produktiv för kapitalet – det arbete som man faktiskt är betald för – när den tanken blir en vana som reflexmässigt sätter igång helt oberoende av ens vilja eller ansträngning, då får det en att undra om arbetaren under sådana omständigheter enbart är det borgerliga subjekt som kapitalet alltid kallat till marknaden. Om subjektet i den här arbetsprocessen är den centrala individ som skulle kunna skapa sin egen värld om det inte vore för världens alienerande, abstrakta makt? När jag observerar mig

själv arbetande när jag sover, så ser jag mig själv agera på ett alienerat sätt, tänkande på ett sätt som är främmande för mig, arbetande utanför den formella arbetsprocessen genom det mer eller mindre spontana tankearbetet. Vad är det som inte säger att förintandet av alienationen kommer att innebära att det här språket tar över och blir vårt modersmål? Vad kan garantera att alienationen inte helt kommer att inmundiga det som den alienerar?

Om min arbetsplats är en plats utan hopp och inte längre är den utsida där det är meningsfullt och möjligt för arbetaren att begå dagligt motstånd, att utveckla en möjlig autonomi i arbetarens själva utanförskap gentemot produktionsprocessen, utan där det istället utvecklas en produktiv antagonism där tekniker utgör kapitalets koll gentemot verkligheten, och där motsträvighet bara innebär ett förkroppsligande av de material genom vilka kapitalets flöden rör sig, och om arbete bara utgör en tankens vana som kan ske när som helst – till och med i sömnen – vad finns det då för hopp för ett revolutionärt omstörtande av kapitalismen? Hur ser vår revolutionära framtid ut? Det måste i alla fall verka dumt satsa sina pengar på – åtminstone på kort sikt – naturen av detta mentala arbete och dess produkter; det vill säga på Internet eller på det immateriella arbetet.